



صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

## آخرین تحولات بحران قره باغ

### با تأکید بر قطعنامه‌های شورای امنیت



فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

**پژوهشگر: فرشته مقدم**

## فهرست مطالب

صفحه

عنوان

- ۳ ..... \*مقدمه و طرح مسئله
- ۳ ..... \* قره باغ؛ آزمایشگاهی برای راستی آزمایی سلاح های صهیونیستها!
- ۴ ..... \*قطعنامه های شورای امنیت درباره قره باغ
- ۶ ..... \*ناکامی گروه مینسک در حل بحران
- ۶ ..... \* انتقادات از گروه مینسک
- ۷ ..... \* نقش ایران در حل بحران قره باغ
- ۸ ..... \*جمع بندی



## \* مقدمه و طرح مسئله

انرژی که به دلیل نفرت قومی میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان برای درگیری انباشته و با گذشت زمان نیز بر حجم آن افزوده شده بود چه به لحاظ سیاسی و چه به لحاظ روحی و روانی و نظامی در حال تخلیه شدن است. اما چشم انداز روشنی برای حل و فصل آن وجود ندارد و بی شک علت آن را می بایست در سنگ اندازی کشورهای مداخله‌گر جستجو کرد. مناقشه قره باغ همچنان حل نشده و منطقه مستعد درگیری‌های جدید باقی خواهد ماند، چرا که نفع همه بازیگران داخلی و خارجی در تداوم مناقشه است. بنابراین تا زمانی که همه طرف‌ها از تداوم مناقشه سود می‌برند و حل و فصل آن را به ضرر خود تلقی می‌کنند، مناقشه ادامه پیدا خواهد کرد. ضمن آنکه تعارض منافع میان بازیگران متعدد در هر بحران یا مناقشه به تطویل آن منجر خواهد شد.

به هر تقدیر آنچه مسلم است این مناقشه برای جمهوری آذربایجان به «حیثیت سیاسی و ملی» تبدیل شده است که کوتاهی درباره آن هر دولتی را در جمهوری آذربایجان به بی ارادگی و ناتوانی در بازگشت خاک از دست رفته به وطن متهم می‌کند. در طرف دیگر نیز قره‌باغ برای آرامنه رنگ هویتی گرفته است. از این رو ایروان هیچ علاقه‌ای برای از دست دادن این خاک ندارد زیرا اگر چنین اتفاقی رخ بدهد قره‌باغ برای ارمنستان تبدیل به یک «عقده هویتی» خواهد شد. لذا باید دید گزینه‌های جایگزینی برای جبران این «حیثیت ملی» از یک سو و «بحران هویتی» از سوی دیگر مطرح خواهد شد و مهم‌تر از آن آیا کارساز خواهد بود؟<sup>۱</sup>

## \* قره باغ؛ آزمایشگاهی برای راستی آزمایی سلاح‌های صهیونیست‌ها!

در حالی که حدود نه (۹)<sup>۲</sup> روز از نبرد میان ارتش جمهوری آذربایجان و ارمنستان در منطقه قره باغ می‌گذرد، از روز گذشته شلیک تسلیحات سنگین از جمله موشک‌های بالستیک به سوی شهرهای دو طرف آغاز شده است. روز گذشته در فیلم منتشر شده توسط منابع رسانه‌ای ارمنستانی لحظه اصابت یک موشک بالستیک تاکتیکی از مدل LORA ساخت رژیم صهیونیستی به منطقه‌ای در شهر Asagi Sus در منطقه قره باغ به نمایش درآمد. با توجه به اینکه رژیم صهیونیستی مدعی بود این موشک خطایی کمتر از ۱۰ متر دارد، اما موشک از اصابت به میانه پل ناتوان بوده و سر جنگی ۴۵۰ کیلوگرمی این موشک نیز از انهدام پل ناتوان بوده است.

<sup>۱</sup>- برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: خبرگزاری صدا و سیما.

<sup>۲</sup>- دور جدید درگیری‌ها از بامداد یکشنبه ۶ مهرماه، آغاز شد.



آنچه مسلم است اینکه قفقاز به حوزه‌ای دیگر از "درگیری نیابتی" در سطح منطقه به واسطه دخالت‌های خارجی، آن هم درحالی که آتش جنگ از شمال آفریقا در لیبی گرفته تا لبنان، سوریه، عراق، یمن و تا افغانستان و کشمیر همچنان زبانه می‌کشد، تبدیل شده است.

### \*قطعنامه‌های شورای امنیت درباره قره باغ\*

شورای امنیت سازمان ملل تاکنون چهار قطعنامه و پارلمان اروپا یک قطعنامه درباره مناقشه قره باغ صادر کرده است، که به اجرا درنیامده است. محسن پاک آیین که در فاصله سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ سفیر ایران در جمهوری آذربایجان بود، بر این باور است که: «مقصر اصلی ادامه‌دار شدن بحران قره‌باغ شورای امنیت و در رأس آن‌ها سه کشور آمریکا، روسیه و فرانسه به‌عنوان رؤسای گروه مینسک هستند. کوتاهی و شاید تعمدی که آن‌ها از جهت ادامه‌دار شدن تنش در این منطقه داشتند - به جهت فروش تسلیحات و توسعه نفوذ با وابسته کردن کشورهای درگیر به خود - سبب شد این مشکل منطقه‌ای تا امروز ادامه پیدا کند. وی تصریح کرد: به نظر می‌رسد تنها مکانیسم بین‌المللی برای حل نزاع، ورود جدی شورای امنیت سازمان ملل متحد است. این نهاد باید جدیت بیشتری برای نظارت بر طرفین درگیری و اجرای تعهداتشان داشته باشد و اگر پایبند نباشند، علیه آن‌ها تحریم‌های بین‌المللی اجرا شود»<sup>۲</sup>.

<sup>۱</sup>- خبرگزاری صدا و سیما، نگاهی به پیشینه و علل مناقشه قره باغ؛ مقدم، ۱۳۹۵/۱/۱۹

<sup>۲</sup>- پایگاه خبری تحلیلی قدس آنلاین، ۱۳۹۹/۷/۱۴

ردیف	قطعنامه	موضوع	تاریخ
۱	۸۲۲	در این قطعنامه بر غیر قابل قبول بودن تغییر مرزهای بین المللی و ممنوعیت توسل به زور در تصرف سرزمین های دیگر کشورها تأکید شده و در بند یک آن خواستار توقف هرچه فوری همه مخاصمات و فعالیت های خصمانه و بر قراری آتش بس دائم و همچنین خروج فوری نیروهای اشغالگر از کلبجر و سایر نقاط اشغالی جمهوری آذربایجان شده است.	۳۰ آوریل ۱۹۹۳
۲	۸۵۳	این قطعنامه بر حاکمیت و تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان و سایر کشورهای منطقه تأکید شده است. در بند یک این قطعنامه، تصرف منطقه آغدام و سایر مناطقی که در آن زمان از قلمرو جمهوری آذربایجان به اشغال در آمده است، محکوم شده است. در بند ۳ همین قطعنامه نیز توقف فوری همه مخاصمات و عقب نشینی بی قید و شرط نیروهای اشغالگر از منطقه آغدام و دیگر مناطق اشغالی آذربایجان آمده است. در بند نهم نیز از دولت ارمنستان خواسته شده است که با اعمال نفوذ موثر بر قره باغ جهت رسیدن به توافق در اجرای قطعنامه ۸۲۲ و ۸۵۳ و پذیرش طرح پیشنهادی گروه مینسک توسط طرف ارمنی اقدام کند.	۲۹ ژوئیه ۱۹۹۳
۳	۸۷۹	در این قطعنامه بار دیگر بر قطعنامه های ۸۲۲ و ۸۵۳ تأکید شده است. در بند اول از طرفین خواسته شده است با گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری در اروپا برای برقراری آتش بس دائم و موثر با همکاری و مساعدت فدراسیون روسیه همکاری کنند. در بند ۱۲ آمده است که موضوع اشغال اراضی جمهوری آذربایجان به صورت فعال در شورای امنیت مورد بررسی قرار گیرد.	۱۴ اکتبر ۱۹۹۳
۴	۸۸۴	در این قطعنامه از تشدید مخاصمات مسلحانه به عنوان نقض آتش بس و کاربرد نیروی نظامی در پاسخ به این نقض، به ویژه منطقه زنگیلان و هورادیز جمهوری آذربایجان ابراز نگرانی شده و بر حاکمیت و تمامیت ارضی تأکید و بر غیر قابل تغییر بودن مرزهای بین المللی و ممنوعیت توسل به زور جهت تصرف سرزمین دیگران تأکید شده است. در بند دوم از دولت ارمنستان می خواهد از نفوذ خود بر ارمنه قره باغ برای به دست آوردن رضایت آنان استفاده نموده و با اتکا به قطعنامه های ۸۲۲، ۸۵۳ و ۸۷۴ تضمین نماید که عوامل درگیر در مناقشه از عملیات استفاده نمایند.	۱۲ نوامبر ۱۹۹۳
۵	قطعنامه استراسبورگ	پارلمان اروپا در استراسبورگ به اصلاحیه قطعنامه ای در خصوص تقویت روابط با کشورهای عضو "برنامه همسایگی شرقی" و همچنین موفقیت ها و ناکامی های موجود رای مثبت داد. در متن این قطعنامه به ویژه تأکید شده، که حل مناقشه قره باغ باید بر اساس چهار قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل که در سال ۱۹۹۳ و بر اساس اصول گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا و اصول مندرج در بیانیه مشترک ۱۰ ژوئیه ۲۰۰۹ در لاکویلا، صورت پذیرد.	نشست ۲۳ اکتبر پارلمان اروپا

## \* ناکامی گروه مینسک در حل بحران

میانجی‌گری بین‌المللی و برقراری آتش بس گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا<sup>۱</sup> در طی سال‌های ۱۹۹۴ و ۲۰۰۴ میلادی میان ارامنه و آذری‌ها برای حل مسالمت‌آمیز این مناقشه تا به حال نتیجه‌ای نداشته است. کارشناسان بر این باورند که ترکیب مسیحی گروه میانجی مینسک به همراه مواضع متضاد بازیگران از جمله روسیه و آمریکا از عوامل اصلی ناکارآمدی این گروه به شمار می‌رود.

در حل مناقشات بین‌المللی شرط اول و اساسی برای حل عادلانه و مسالمت‌آمیز یک مناقشه «تعیین ترکیب عادلانه اعضای گروه میانجی بر سر میز مذاکره» است. امری که به هیچ عنوان در تعیین ترکیب گروه مینسک رعایت نشده است.<sup>۲</sup>

## \* انتقادات از گروه مینسک

<p>گروه مینسک تا به حال به تلاش‌های ارمنستان برای تغییر شکل مذاکرات و تاکید این کشور بر این که جمهوری آذربایجان باید مذاکرات مستقیم با تجزیه‌طلبان منطقه «قره باغ کوهستانی» داشته، پاسخ مناسبی نداده است ... مناقشه قره باغ باید در قالب تامین تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان حل و فصل شود. ما اجازه تاسیس یک دولت ارمنی در خاک جمهوری آذربایجان را نخواهیم داد.<sup>۴</sup></p>	<p>الهام علی اف، رئیس جمهوری آذربایجان:<sup>۲</sup></p>
<p>برادران خود (جمهوری آذربایجان) را هرگز تنها نخواهیم گذاشت. در حالی که قره باغ تحت اشغال است، گروه مینسک حدود ۲۵-۳۰ سال موضوع را روی میز رها کرده است.<sup>۵</sup></p>	<p>رجب طیب اردوغان رئیس جمهور ترکیه:</p>
<p>گروه مینسک برای حل و فصل این مناقشه مناسب نیست، مناقشه قره باغ کوهستانی باید در چارچوب اصول مادرید و به صورت مسالمت‌آمیز حل و فصل شود؛ گروه مینسک تنها گروه و یا سازمان موثر در حل و فصل این مناقشه نیست.<sup>۶</sup></p>	<p>آنجلینو آلفانو، وزیر امور خارجه ایتالیا:</p>
<p>همه می‌دانند که گروه مینسک قادر به حل و فصل مناقشه قره باغ کوهستانی نبوده و نخواهد بود. دولت آذربایجان پس از انتشار اظهارات وزیر امور خارجه ایتالیا باید خواستار تغییر اعضای این</p>	<p>احد محمدلی کارشناس مسائل سیاسی آذربایجان:</p>

<sup>۱</sup> - متشکل از نمایندگانی از یک کشور منطقه ای، یعنی روسیه، و دو کشور خارج از منطقه، یعنی فرانسه و آمریکا

<sup>۲</sup> - پایگاه خبری - تحلیلی قفقاز، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۹۶

<sup>۳</sup> - علی اف همچنین با تاکید بر نشست آنلایین اخیر وزیران امور خارجه جمهوری آذربایجان و ارمنستان با میانجیگری روسای گروه مینسک آن را بی‌نتیجه عنوان کرد و گفت که این چیزی به غیر از یک نمایش فعالیت از سوی گروه میانجی مینسک نبوده است.

<sup>۴</sup> - انتقاد علی اف از فعالیت گروه میانجی مینسک برای حل مناقشه قره باغ، ایرنا، ۲۵ / ۵ / ۱۳۹۹

<sup>۵</sup> - پایگاه بین‌المللی همکاری‌های شیعه (شفقنا)، ۲۷ / ۴ / ۱۳۹۹

<sup>۶</sup> - پایگاه خبری - تحلیلی قفقاز، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۹۶

<p>گروه و اضافه شدن کشورهای ترکیه و قزاقستان به گروه مینسک شود. قطعاً خود ایتالیا نیز خواهان حضور در گروه مینسک است.<sup>۱</sup> هر چند چشم اندازی برای بروز جنگ تمام عیار وجود ندارد اما با این حال مناقشه قره باغ همچنان حل نشده و منطقه مستعد درگیری های جدید باقی خواهد ماند، زیرا نفع همه بازیگران داخلی و خارجی در تداوم مناقشه است. بنابراین تا زمانی که همه طرفها از تداوم مناقشه سود می‌برند و حل و فصل آن را به ضرر خود تلقی می‌کنند، مناقشه ادامه پیدا خواهد کرد. ضمن آنکه تعارض منافع میان بازیگران متعدد در هر بحران یا مناقشه به تطویل آن منجر خواهد شد.</p>	
--	--

### **\*نقش ایران در حل بحران قره باغ**

واقعیت آن است که ایران در طول ۳۰ سال گذشته در تنش‌ها میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان همواره نقش فعال و مثبتی داشته است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به جایگاه منطقه‌ای، تاریخی و فرهنگی در هر دو کشور مذکور، با رعایت انصاف و دوری گزیدن از افراط و تفریط در زمینه برخی مباحث قومی و تاریخی، می‌تواند در نقش برادر بزرگ‌تر وارد شده و برای کاهش تنش‌ها نقش‌آفرینی کند. اما در مجموع سیاست جمهوری اسلامی ایران در این مناقشه به رسمیت شناختن مرزهای بین‌المللی است و همواره خواهان حل مناقشه قره باغ به صورت مسالمت‌آمیز بوده و هست.

علی‌رغم بی‌سختی، سخنگوی دولت پیش‌تر با ابراز نگرانی از درگیری‌های گسترده جمهوری آذربایجان با ارمنستان، از سه کشور ترکیه<sup>۲</sup>، ایران و روسیه برای حل بحران مناقشه قره باغ دعوت کرد. ربیعی در این باره گفت: «موضع ایران در مورد ضرورت رعایت و به رسمیت شناختن تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان کاملاً واضح است و دولت ایران بارها بر این حق قانونی در چارچوب قوانین بین‌المللی و قطعنامه‌های سازمان ملل تأکید کرده است. ما همچنین معتقدیم که اختلاف‌ها بین دو همسایه جمهوری آذربایجان و جمهوری ارمنستان دارای یک‌راه حل صلح‌آمیز است؛ بنابراین ایران، ترکیه و روسیه می‌توانند به‌منظور حل مسالمت‌آمیز مشکلات آن‌ها، در اجرای قطعنامه‌های سازمان ملل به دو کشور همسایه کمک کنند.»

در حال حاضر به نظر می‌رسد بهترین راهبرد جمهوری اسلامی ایران در قبال مناقشه قره باغ استراتژی «بی‌طرفی فعال مبتنی بر درگیر کردن سازمان‌های بین‌المللی» است. ذیل این سیاست، جمهوری اسلامی ایران در عین اینکه در قبال مناقشه قره باغ، هم در برابر ارمنستان و هم در قبال جمهوری آذربایجان موضع بی‌طرف را در پیش می‌گیرد، باید تلاش‌های

<sup>۱</sup> - پایگاه خبری - تحلیلی قفقاز، ۱۸/۱۱/۱۳۹۶

<sup>۲</sup> - اما با توجه به حمایت‌های علنی ترکیه از آذربایجان و اقداماتی چون آوردن تروریست‌ها از سوریه به این درگیری‌ها، ترکیه ظرفیتی برای میانجیگری در این باره ندارد.

جدی دیپلماتیکی هم برای درگیر کردن ظرفیت‌های سازمان‌ها، نهادها، ارگان‌ها و دیگر بازیگران بین‌المللی برای حل و فصل نهایی این مناقشه را در دستور کار خود قرار دهد.

در مجموع موضع جمهوری اسلامی ایران تأکید بر سه محور زیر است:

- فراخوان طرفین به آرامش
- تقبیح مداخله گران فرامنطقه ای
- درگیر کردن سازمان‌های بین‌المللی برای حل و فصل نهایی

### \* جمع بندی

ریشه تنش‌های اخیر در قفقاز را باید در چند مسئله جست و جو کرد. هر چند در وهله نخست واقعیت تاریخی منطقه بستر اصلی مناقشه و تنش را فراهم کرده است، اما در این میان بازیگران ذی نفوذ در "وقوع"، "امتداد" و "شعله و تر شدن درگیری" میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان را نباید نادیده انگاشت. به عبارتی آتش زیر خاکستر ماندن این بحران را می‌بایدست بیش از همه در قدرت‌های فرامنطقه ای و مداخله گر جستجو کرد. در همین راستا به نظر می‌رسد که آمریکا با واسطه‌گری رژیم صهیونیستی برای فشار به روسیه ایفای نقش کرده است. از سویی دیگر تحریک و تحرکات زیاد رژیم صهیونیستی در منطقه قفقاز، حاکی از ناامن کردن این منطقه از سوی صهیونیست‌ها است. افزایش ناامنی نه تنها می‌تواند به افزایش تحرکات تروریستی در این منطقه منجر شود؛ چیزی که بیش از همه به سود تل‌آویو است، بلکه تنش، درگیری و ناامنی بیشتر در منطقه شرایط مناسبی را برای این رژیم از جهاتی چون؛ "فروش اسلحه"، "نفوذ"، "یارگیری"، "اعمال فشار به روسیه" و ... فراهم می‌کند.

همچنین روند درگیری‌های نظامی، ناتوانی گروه میانجی مینسک را به اثبات رسانده که به همین علت انتخاب یک فرمت جدید میانجیگری برای برقراری صلح در منطقه با حضور فعال کشورهای منطقه و به‌ویژه کشورهای بی طرف بیش از پیش ضرورت پیدا می‌کند.